

ZBB106 KODLU
TASARIM BİTKİLERİ
YETİŞTİRİCİLİĞİ
DERSİ NOTLARI

Doç. Dr. Soner KAZAZ

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Bahçe Bitkileri Bölümü
06110-Ankara

skazaz@ankara.edu.tr

8- BAZI TASARIM BİTKİLERİ, ÖZELLİKLERİ VE YETİŞTİRME TEKNİKLERİ-5

Albizzia julibrissin (Gülibrişim, İpek Ağacı, İpek Gülü, İstanbul Akasyası)

- ✓ **Vatanı Asya'nın tropik bölgeleridir. İran'dan Japonya'ya kadar geniş bir alana yayılır.**
- ✓ **10-12 metreye kadar boylanabilen, yayvan ve dağınık bir taç yapan yaprak döken ağaçlardır. Hızlı büyürler.**
- ✓ **Dallar gövdeden yatay olarak çıkar, dalcıklar ise genel olarak aşağıya sarkar.**
- ✓ **Tomurcukları küçük, az sayıda pullu, kahverengi-mor renge ve çıplaktır. Yaprak koltuklarında çoğunlukla 2-3 tomurcuk üst üste yer almıştır.**
- ✓ **Sürgünler yeşilimsi-kahverenginde, çıplak ve parlaktır, üzerinde gözle görülebilecek kadar büyüklükte beyaz lentiseller bulunur.**
- ✓ **Kışın dökülen yaprakları 10-25 yaprakçıktan oluşan çift katlı tüysü yaprak olup, her bir tüysü yaprak yine 40-60 yaprakçığa sahiptir.**

- Yaprakçıklar açık yeşil renkli, almaşık dizilişli, oval, 1 santimetreden kısa, bazen de kıvrıktır, uzaktan bakıldığında ağaca tüylü bir görünüm verir.**
- Yaprak alacakaranlıkta kapanır.**
- Çiçekler salkım halinde, yuvarlak, açık pembe renkli ve güzel kokuludur. Haziran-Temmuz ayında çiçeklenir.**
- Meyveleri, 15 cm boyunda yassı bakla biçimindedir.**

Gülibrişim;

- ✓ Üretimi tohum ile olur.**
- ✓ Tohum ile üretimde, tohumların kabuğu su geçirmez olduğu için, tohumlar kısa bir süre Sülfürik Asit ile muamele edilir ve Şubat-Mart ayında ekilirler.**
- ✓ Tohumlar ekildikten sonra aynı yıl çimlenme gerçekleşir ve fideler Sonbaharda şaşırtılırlar.**
- ✓ Genç fideleri kış soğuklarından korumak için seraya almak gereklidir.**

Betula (Huş)

Familya : *Betulaceae*

***Betula pendula* (Ak Huş, Siğilli Huş, Kumhuşu)**

- ✓ Doğal yayılış alanları ; Avrupa, Kafkasya, Kuzeydoğu ve Doğu Anadolu, Kuzey Irak, Kuzeybatı İran ve Batı Sibirya'dır.**
- ✓ 20-30 metre boylanabilen ve 5-6 metre yayılım yapan, dalları aşağıya doğru sarkık ve yaprak döken bir ağaçtır.**
- ✓ Gövde kabukları parlak beyaz renklidir ve geniş veya ince levhalar halinde soyulabilir.**
- ✓ Gövde üzerinde lentiseller belirgindir ve enine ince uzun çizgiler halindedir.**
- ✓ Yaşlı ağaçların dip kısımlarındaki kabuklar kaba-esmer çatlaklıdır.**
- ✓ Genç sürgünler ince, elastiki aşağı doğru sarkık ve üzeri yapışkan siğillidir.**

- ✓ Tomurcuklar almaşlı dizilişte sivri uçlu olup dip kısımları şişkin, sürgüne yatık, kahverengimsi-yeşil ve yapışkanlıdır.
- ✓ Yapraklar baklava dilimine benzer. Uç kısmı sivri olan yaprakların kenarları çift sıralı sivri dişlidir.
- ✓ Sıcaklığa ve kuraklığa uyum sağlayan nadir huşlardandır.
- ✓ Nemli, drenajı iyi kumlu topraklardan hoşlanırlar.
- ✓ En önemli kültür formları;
- ✓ Kesik damla şeklinde yaprakları ve sarkık dalları olan *Betula pendula* “*Dalecarlica*” ,
- ✓ Kırmızı yapraklı olan *Betula pendula* “*Purpurea*” ,
- ✓ Son derece ince, sarkık dallı, dar ve simetrik taç yapısına sahip olan *Betula pendula* “*Tristis*” ,
- ✓ Tepesi kubbe şeklinde, dalları aşağı doğru sarkmış, son derece dekoratif ve küçük bir ağaç olan *Betula pendula* “*Youngii*” (Salkım Huş, Ağlayan Huş).

Katalpa (Katalpalar)

- **Familya : *Bignoniaceae***
- **Kuzey Amerika ve Doğu Asya'da doğal olarak yetişirler.**
- **11 kadar tũrũ bulunan, bir kısmı yaprağını dũken, bir kısmı herdemyeşil ağağlardır.**
- **Puro Ağacı ve Sigara Ağacı olarak da bilinirler.**
- **Gũsteriřli iekleri ve gũzel yapraklarından dolayı peyzajda çokça kullanılırlar.**
- **Yapraklar karşılıklı dizilmiş, bũtũn veya ũ lobludur.**
- **Çiçekleri an şeklinde, dal ucunda bileşik salkım veya salkım durumundadır.**
- **Meyvesi ince, uzun, silindir biçiminde iki bũlmeli bir kapsũldũr ve içinde yassı tohumları vardır.**

***Catalpa bignonioides* (Leylak Yapraklı Katalpa)**

- ✓ Doğal yayılış alanları ; Kuzey Amerika'da doğal olarak yaşar.**
- ✓ Geniş, yuvarlak ve seyrek bir taca sahip bir ağaçtır. 15-20 metre boy ve 6-7 metre yayılım yapabilirler.**
- ✓ Yaprakları 15-25 cm uzunluğunda, açık yeşil renkte ve kalp şeklindedir. Yapraklar çürüdüğünde çok kötü kokarlar.**
- ✓ Çiçekleri Temmuz ayında açar.**
- ✓ Çiçek kurulları bileşik salkım şeklinde ve 20-25 cm uzunluktadır. Beyaz renkte olan çiçeklerin sarı çizgileri ve kahverengi benekleri vardır.**
- ✓ Katalpalar soğuk ve rüzgardan etkilenmeyecek kuytu yerlere dikilmelidir.**
- ✓ Tercihen tam güneş alan yerlere ve organik maddece zengin, derin topraklara dikilmelidir.**
- ✓ Bayır Ağacı, Örnek Ağaç veya Vurgu Ağacı olarak dikilebilir.**

Fraxinus (Dişbudak)

- **Familya** : *Oleaceae*

Fraxinus excelsior (Adi Dişbudak, Avrupa Dişbudağı)

- ☑ Genelde 25-30 metre boylanabilen, tepesi açık, kışın yapraklarının döken büyük bir ağaçtır.
- ☑ Ender olarak 150 yaşına kadar yaşar, bu durumda boyu 40-45 metreye kadar ulaşır, ancak gövde çapı 6-7 metreden daha fazla olmaz.
- ☑ *Gövdesi* kül rengindedir. Gençken düzgün olan gövde kabuğu, ağaç yaşlandıkça yavaş yavaş balık ağına benzer bir ağ örtüsüyle kaplanır.
- ☑ Dalları arasındaki açıklık fazladır. *Yeşilimsi-gri sürgünler* üzerinde karşılıklı olarak dizilmiş, *siyah renkli tomurcukları*, bu ağacın kışın kolayca tanınmasını sağlar.
- ☑ *Yapraklar* Nisan'ın sonun doğru, hemen hemen bütün ağaçlardan sonra açar. Tek tüysü bileşik yaprakları vardır.
- ☑ *Her bir bileşik yaprak* 20-30 cm boyundaki orta damara sapsız olarak bağlanan, 9-13 adet karşılıklı dizilmiş yaprakçıktan oluşur.

- ☑ **Yaprakçıklar dar eliptik-mızrak şeklinde olup boyları 6-12 cm arasında değişir. Yaprakçıklar sivri uçludur, kenarları ince testere dişlidir.**
- ☑ **Yapraklar, Ekim ayında gri-kahverengi bir renge dönüşüp, toplu halde dökülürler.**
- ☑ **Yapraklarından önce sık kümeler halinde açan çiçekleri, dalların uç kısımlarında yer alır, krem rengindedir ve püskül görünümündedir.**
- ☑ **Meyveleri 2-3'lü gruplar halinde kanatlı samaralardır. Meyvenin tek bir tohumu vardır.**

- ☑ Yaprakçıklar dar eliptik-mızrak şeklinde olup boyları 6-12 cm arasında değişir. Yaprakçıklar sivri uçludur, kenarları ince testere dişlidir.**
- ☑ Yapraklar, Ekim ayında gri-kahverengi bir renge dönüşüp, toplu halde dökülürler.**
- ☑ Yapraklarından önce sık kümeler halinde açan çiçekleri, dalların uç kısımlarında yer alır, krem rengindedir ve püskül görünümündedir.**
- ☑ Meyveleri 2-3'lü gruplar halinde kanatlı samaralardır. Meyvenin tek bir tohumu vardır.**

- Meyve, Eylül ayında yeşil renkli yumurtamsı, Ekim ayında da kahverengi bir renk alır ve düşer.**
- Kıvrık olan meyve kanatları Sonbahar rüzgarlarıyla ana ağaçtan ayrılırlar.**
- Kanatlı meyve (samara) 3-4 cm boyunda ve 8 mm genişliğindedir.**
- Adi dişbudağın odunu homojen ve açık sarımsı-beyaz renklidir.**

Fraxinus ornus (Çiçekli Dişbudak)

- ☑ Geniş yuvarlak tepeli, 10 metreye kadar boylanabilen, 20 cm çap yapabilen bir ağaçtır.
- ☑ Bol sürgün verme özelliğine sahiptir. Sürgünleri zeytin yeşili-gri renkli ve parlaktır.
- ☑ Gövde kabuğu açık gri renkte, düzgün ve pürüzsüzdür, çatlamaz.
- ☑ Kış tomurcukları ince tüylü, boz veya gri-esmer renklidir.
- ☑ Tek tüsü bileşik yaprağı, 20-25 cm boyunda olup, 7-9 adet uzun oval biçiminde yaprakçıktan oluşur.
- ☑ Yaprakçıklar saplı, kenarları ince dişli ve 6-10 cm boyundadır. Yaprakçıkların üst yüzü tüsüz, alt yüzü ince tüylerle kaplıdır. Yaprakçığın ucu birdenbire sivrilir veya damla uçludur.
- ☑ Nisan-Mayıs aylarında açan gösterişli, kokulu çiçekleri beyaz-sarımsı renkte, 5-6'sı bir arada tüy gibi yumuşak bileşik salkımlar halinde bulunur. Çiçek kurulu 15 cm uzunluğunda, önceleri dik, sonraları sarkık durumdadır.

- ✓ **Kanatlı meyveleri (samara) salkımlar halindedir. Meyve kanatlı 2-3 cm boyunda, tek çekirdekli, kırmızımsı-kahverengindedir. Kanat ucu kertikli veya kesiktir.**
- ✓ **Odunu, sert ve esnek olup, dokusu yağlıdır. Çeşitli el aletleri saplarının ve spor malzemelerinin yapımında kullanılır.**
- ✓ **Çiçekli Dişbudak'ın yaralanan-kazınan gövde kabuğundan sızan güzel kokulu özsuyu, kuruduktan sonra “Manna” nın oluşmasını sağlar.**
- ✓ **Manna (Kudret Helvası) beyaz veya sarımsı renkli, tatlı, hafif asitli bir bileşiktir. Şeker bakımından zengin olup, müshil yapımında kullanılır.**

Dişbudak;

- Üretimi tohum ve aşı ile olur.**
- Tohum ile üretimde, tohumlar Sonbaharda toplanır toplanmaz tohum yastıklarına veya saksılara ekilebilir. Çimlenme yeteneğini 18 ay kaybetmez.**
- Aşı ile üretimde, Mart ayında kalem aşısı veya Ağustos ayında göz aşısı yöntemleri kullanılır.**
- Kültür formlarının üretiminde kullanılır.**
- Budama yapılmaz.**

Liquidambar (Sığla Ağağları)

- **Familya** : *Altingiaceae*
- **Anadolu, Amerika ve in'de doğal olarak yayılış gösterir.**
- **25-40 m'ye kadar boylanayan yaprak döken kalın dallı ve geniş tepeli bir ağağtır.**
- **İlk bakıőta ınara benzer. Yaşlandıkça, kabuğu koyulaőır ve derin çatlaklı bir görünüm alır.**
- **Elsi, 3-7 lopluyaparaklar sürgünlere sarmal dizilmiőtir. Yaprak kenarları ince diőtli ve yaprak sapları uzundur.**
- **Çiçekler küçüktür. iek kurulu 1-2 cm çapında olup küre Şeklinde çok sayıda iek kümesini bulundurur.**
- **Meyve 2-4 cm çapında çok sayıda kapsülden oluşur ve içerisinde çok miktarda tohum bulunur.**

- **Tomurcuklar yumurta biçiminde olup, sürgünlerde çok sıralı sarmal olarak dizilmişlerdir.**
- **Bu cinse Latince “Liquidus” ve Arapça “Amber” kelimelerinden yararlanılarak Liquidambar adı verilmiştir.**
- **En önemli özelliği gövdelerinin çizildiği veya yaralandığı zaman bir balsam vermesidir.**
- **Gövdesinden çıkarılan balsam (sinnamik asit, uçucu yağlar ve reçine) kozmetik ve eczacılıkta kullanılır.**
- **Balsamın karışımında bulunan uçucu yağ, parfümeride sabitleyici (fiksator) olarak kullanılmaktadır.**

Liriodendron (Lale Ağaçları)

- **Familya** : *Magnoliaceae*
- **Kuzey Amerika'nın doğusunda (*Liriodendron tulipifera*) ve Orta Çin'de (*Liriodendron chinense*) doğal olarak yaşayan iki türü vardır.**
- **Adını latince “lirion (lale)” ve “dendron (ağaç)’dan almıştır.**
- **Kışın yaprağını döken boylu *orman ağaçlarıdır.***
- **Tepe tomurcuğu pseudoterminal'dir ve yan tomurcuklardan iridir.**
- **Yan tomurcuklar, sürgünlere almalı dizilmişlerdir. Tomurcuklar karşılıklı kapanmış iki pulla örtülmüşlerdir.**
- **Yaprak sapı izi büyük, daire biçiminde olup üzerinde sok sayıda iletim demetinin izi bulunur.**

- **Yapraklar orta damara göre son derece simetrik olup at eğeri biçimindedir.**
- **Yaprak ayası 7-15 cm uzunluğundadır ve uç kısmı makasla kesilmiş gibidir. 7-15 cm uzunluğundadır ve uç kısmı makasla kesilmiş gibidir. Yaprak 4 lopludur ve loplara kenarları tamdır.**
- **Çiçekleri , laleye benzer ve terminal durumludur ve tek tek bulunurlar. Çanak yapraklar geriye doğru kıvrılmış olan 3 parçadan oluşmuştur. Taç yapraklarının sayısı ise 6'dır. Etamin ve karpel çok sayıdadır.**

- **Meyve kanatlı nus (samara)'tur. Bunların çoğu uzun bir eksen üzerinde sık bir halde kiremitvari dizilmişlerdir.**
- **İğ biçimindeki açık kahverengi, kozalak gibi iri meyve topluluğu meydana getiriler.**
- **Kök sistemi, geniş, yaygın, ve derine giden bir kök sistemidir.**
- **Çiçek ve yaprakları bakımından olağanüstü dekoratif bir süs bitkisi oldukları kadar, odunları bakımından da çok önemli orman ağaçlarıdır.**